

skromnější, přináší nyní Kozákova kniha důležitou výzvu pro historiografii polskou. Můžeme jen doufat, že budoucí výzkum snese komparativní materiál k poznání zrodu stavovských struktur zejména v ostatních slezských knížectvích, a ukáže tak, nakolik je hlohovský stavovský model jedinečný, či naopak srovnatelný s okolními zeměmi.

ROBERT NOVOTNÝ

CÍRKEVNÍ A DUCHOVNÍ DĚJINY

Křesťanstvo v časoch sv. Vojtecha, red. Rastislav KOŽIAK – Jaroslav NEMEŠ, Centrum pre štúdium křesťanstva, Wydawnictwo Towarzystwa Słowaków w Polsce, Kraków 2009 (= Studia Christiana 5) 152 s., ISBN 978-83-7490-255-7

Útlý sborník o křesťanství na sklonku 10. století je výstupem z konference konané 9.–10. prosince 2008 v Bánské Bystrici. Obsahuje devět převážně kratších textů, které se ve čtyřech případech zabývají problémy křesťanské středověké misie a způsoby jejího ztvárnění v pramenech; přístupem autorů k látce se přitom velmi podstatně liší. Zatímco Katarína Marčeková se inspirovala antropologií a srovnávala okolnosti smrti sv. Vojtěcha s osudy Jamese Cooka, respektive s jedním z vysvětlení důvodů Cookova konce, celkem pragmaticky promýšlel otázku misie k Prusům Piotr Boroń, aby kvůli chybějícím dokladům její výraznější mocenské podpory ze strany Boleslava I. Chrabrého i jakýchkoli snah systematicky na úmysl sv. Vojtěcha a sv. Brunona navázat dospěl k odmítnutí jejího politického rozměru. Jarmila Bednaříková pouze resumovala *Život sv. Ansgara* a na konci své studie sice poněkud neorganicky, ale inspirativně nastínila, v jakých fázích podle ní probíhal christianizační proces v rané středověké Evropě. Jitka Komendová přistoupila k textům z hlediska literární komparatistiky a pokusila se srovnat tři legendy o misionářích čerpající ze západní tradice s dosti ojedinělým a na této tradici nezávislým ruským *Životem sv. Štefana Permského*. Oprávněně poukázala na vzájemné rozdíly mezi zkoumanými texty, avšak bohužel přitom opomenula důležité omezení, dané právě solitérností ruské legendy.

Zbylé studie lze pod společnou hlavičku shrnout jen velmi obtížně. Miroslav Pojsl se věnuje otázce vztahu velkomoravské a přemyslovské církevní organizace na Moravě a bez valné reflexe literatury k počátkům pražského biskupství, recepci velkomoravské tradice či pramenné hodnotě *Grana* opakuje své starší názory. Příspěvek Jána Steinhübela se zabývá osudy Slavníkovce (a podle autora také Přemyslovce) Soběslava, Anna Jagošová pak shrnuje hypotézy o pravosti listiny pro svatomartinský klášter v Panonhalmě – tady lze vyzdvihnout její diferencovaný přístup ke středověkému falzu. Shrnutím je rovněž text Hany Chorvátové mapující problematiku rodiny v raném středověku. Do tradice srovnávací religionistiky a sémantiky G. Dumezila či V. Toporova se pak začleňuje studie Martina Golemy, jež se prostřednictvím textů z křesťanského období i na základě etnografických zjištění pokouší za příběhy o třech svatých odhalit „interpretatio christiana“ slovanských mytologických motivů dvou „pánů vlků“ a ženské postavy či postav.

Jak jsem již upozornil, nabízejí jednotlivé příspěvky několik zajímavých nápadů, které by neměly zapadnout. Vyzdvihnout bych však chtěl zejména texty Boroňe, Komendové a Golemy, které kromě zajímavé myšlenky představují již utříděný náhled na určitý problém, a nikoli právě jenom nápad. Kniha jako celek pak je spolu s mnoha dalšími konferenčními sborníky opět výzvou k zamyšlení, zda nám nutnost stále publikovat a prezentovat se nezavírá dveře k systematickému a důkladnému zpracování určitého tématu.

DAVID KALHOUS

Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*. 3. svazek. *Kláštery na hranicích a za hranicemi Čech*, Karolinum, Praha 2009

262 s., ISBN 978-80-246-1668-1

Třetí svazek *Dějin cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, jenž navazuje na předchozí díly věnované jednotlivým fundačním vlnám (*Fundace 12. století*, Praha 1998, a *Kláštery založené ve 13. a 14. století*, Praha 2002), byl původně zamýšlen jako svazek poslední. Měl synteticky zpracovat jednotlivá témata z vnitřního života

klášterů, způsoby zakládání, filiační vazby, ekonomické otázky a celkově shrnout působení cisterciáků v Českém království. Během jeho přípravy se však dle autorky ukázalo, že nelze zcela pominout ani kláštery, jejichž existence se Čech bezprostředně dotýkala. Syntetickému shrnutí byl proto předsunut anotovaný svazek o kláštorech, které buď na území Čech vznikly a dnes leží za jeho hranicemi (Žďár a St. Marienthal), nebo byly vlastníky různých velkých enkláv na českém území (Waldsassen, Altzelle, Grünhain, Zwettl).

Pojednání zdánlivě nevybočuje ze schématu prvních svazků *Dějín*, v plně šíří jsou však popsány jen první dva zmiňované kláštery. Jejich dějiny jsou vykresleny od doby a způsobu založení až po výbuch husitských válek, velká pozornost je věnována jednotlivým aktérům, přičemž vedle opatů, resp. abatyší jsou sledovány i osudy dalších řeholníků a řeholnic, o kterých se prameny zmiňují (jedinečným zdrojem je zde zvláště žďárská kronika Jindřicha Rezbáře). Vhled do sociálního složení konventu nebo soukromého vlastnictví sester poskytuje kapitola o St. Marienthalu.

Důležitou část popisu klášterů tvoří zhodnocení pramenné základny, s čímž souvisejí i pasáže věnované klášterním knihovnám. Důležitým zdrojem informací, zejména v otázce vztahu kláštera k řádu i ostatním domům, jsou pak Statuta generální kapituly. U St. Marienthalu je výklad rozšířen o objasnění obecné praxe začleňování a fungování ženského kláštera v rámci cisterciáckého řádu, např. jaká zde byla úloha otce opata či kaplanů. Dalším úhlem pohledu na pojednávané kláštery je hospodářství a majetková držba. Autorka prochází majetek ves po vsi a věnuje se kolonizaci i celkovému rozboru klášterních příjmů. Tato část není pro žďárskou fundaci tak rozsáhlá jako u klášterů v předchozích dílech, neboť je pozornost věnována jen statkům ležícím na území Čech. Textový výklad zde vhodně doplňují přiložené mapky jednotlivých panství. Pasáže věnované architektuře a uměleckým dílům vzniklým v klášteře nebo pro klášter jsou jen základním vhledem do tématu, jež je přenecháno povolanějším specialistům.

Jednotlivé kapitoly druhé části knihy, pojednávající o kláštorech Waldsassen, Altzelle, Grünhain a Zwettl, jsou uvedeny přehledem pramenů i literatury a základními informacemi o klášteře a jeho statcích v Čechách. Poté je

prostor věnován – dnešní terminologií – „přeshraniční“ spolupráci, ať již ve vztahu k českým cisterciáckým klášterům nebo k panovníkovi. Zde se objevila řada zajímavých poznatků, což vedlo autorku k zpracování samostatné kapitoly, která obě části knihy odděluje i spojuje zároveň: *Působení zahraničních cisterciáckých klášterů na území Českého království a vztahy českých opatství k řádovým domům v okolních zemích* (včetně exkurzu o královských pohřbech přemyslovských a lucemburských panovníků v zahraničních cisterciáckých domech). Tyto vazby, jež jsou sledovány mimo linii filiací (ta bude rozpracována až v posledním dílu), dokumentuje celá řada konkrétních postupů, např. když byli opati zahraničních klášterů pověřeni prohlédnout místa před založením klášterů, řešit vnitřní problémy konventů či vizitovat kláštery, ke kterým měli na rozdíl od otce opata geograficky blízko. Právě tato kapitola je nejzajímavější částí knihy.

U třetího svazku *Dějín cisterckého řádu* je třeba přivítat, že přináší jak pohled na české kláštery mimo dnešní zemskou hranici, tak i zahraniční kláštery s majetkovými vazbami do Čech. Tomu se šlo jen těžko vyhnout – tím méně u řádu, který byl mezinárodním a fungovaly u něho minimálně ve středověku vazby na linii filiační, a nikoliv teritoriální. *Kláštery na hranicích a za hranicemi Čech* jsou proto plnohodnotnou součástí souboru, který se snaží postihnout působení cisterciáckého řádu v předhusitských Čechách.

RADKA LOMIČKOVÁ

John VAN ENGEN, *Sisters and Brothers of the Common Life. The Devotio Moderna and the World of the Later Middle Ages*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2008

433 s., ISBN 978-0-8122-4119-8

Nová monografie jednoho z nejkreativnějších historiků své generace na poli vrcholně a pozdně středověkých náboženských dějin přesvědčí již na prvních několika stranách, obsahujících stručný kritický přehled bádání k problému pozdně středověké religiozity. Východiskem je problematizace užívaných pojmů, od „pozdního středověku“ a „raného